

ՏՐԱԿՏ

ՕՐԱԳԻՐ

Գաղափարական Գաղափարական և Գաղափարական

ԵՐԿՐՈՒՄ՝ ՏԵՐԻ՝ ԹԻՒ 53 :

ՉԻՐԻՆԵՐԸ

ՈՒՐԻՆԸ 26 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1841

ԶՄԻՌՆԻՒՆ

Մտտ օրերս հրովարտակ մը եկաւ հոս , քաղաքական ժողովոյն (շուրային) նոր կարգադրութիւններուն վերաբերեալ հրամաններով , ու խնդրեց Վարչական Կոմիտէին Բարձրութեան Վարտ փաշային : Բայց կը հաստատեն թէ յիշեալ հրովարտակը Վարչական Կոմիտէին Վարտ փաշան , որ միջկիթնէրուն մէջ կարդացի : Բնական կերակայ որ շատ հարկաւոր բարեկարգութիւններ պիտի ըլլայ քաղաքական ժողովոյն , հասարակութեան օգտին համար . ուրովհետեւ շուրայի անդամները մէկ տարի մը միայն պիտի վարեն իրենց պաշտօնը , ու տարին լրջնալին ետեւ ուրիշ անդամներ գըրվելու են անոնց տեղը : Հետեւեալ թիւով ալ աւելի երկար ծանօթութիւններ կուտանք ապա կարեւոր նիւթին վրայով :

Այս անգամ Կոստանդնուպոլսէն եկած շոգեւորով իմացանք որ Վաթիֆանոս պատրիարքը փոխելը է ու անոր տեղը Կոստանուպոլսէն Բրքեպիսկոպոսը պատրիարք ընտրուելու է ազգային հաւանութեամբ :

— Կոստանուպոլսէն իրիկուն , Կոստանուպոլսէն , անգղիացիի մը ծառանէտեն հետ լուսնութեամբ վարեւերուն համար իզմիր կանչուեցաւ որ Վ . Վսե . (անան փաշան անոր ընթացքը քննէ :)

— Այս օրագրութիւնը հետեւեալ ծանօթութիւնը կուտայ :

Մ . Վ ուտ Կլոէսթըր (որուն կուտայ այնքան

մեծամեծ վէճերու պատճառ եղաւ) , մեւաւ 1836 ին 28 օգոստոսի , 80 տարեկան : Դաւանդները հինգ տարի անցնելէն ետքը հազիւ թէ կրցան տիրել աւոր անհուն ընչոյն : Իր տանը կարասիքներուն գինը միայն 781,107 լիւ է սթէուլին կը համեմէն , որ է 85,921,770 դոլարու չափ : Կալուածքներուն գինը որոշուեցաւ 200,000 լիւ է սթէուլին , այսինքն 22,000,000 դոլարու չափ : Կրեւնէլէն ետեւ անցած հինգ տարեան շահն այ վրան գնելով բոլոր գումարը կը համեմ մէկ միլիոն 200,000 լիւ է սթէուլին , այսինքն 132,000,000 դոլարու չափ :

Ի իբրիս , Ի յունիս : Բանի որ բացուեցաւ երկրութեւն Ծանապարհը Ի իբրիսից հրեզոտա երթալու , սկսեալ 1839 , մարտ ամիսէն , որ մինչև հիմայ 27 ամիս կընէ , երկրթէ Ծանապարհի վերակայուն աւաւ 1,050,000 թալէս , Ծանապարհներուն թիւը 940,000 հողի հասաւ որ օրը 1300 թալէս եկամուտ կընէ : (Իր օր շատաւու վրայ է Ծանապարհներուն թիւը և եկամուտը :

Մտտ ատեններս եղած զգուշաւոր վիճակագրութիւնները կը հաստատեն որ Կրքիանուպոլսի հաւանութիւնէն ետեւ , հաճ կատարանի մէջ 23 միլիոն բընակիչ կը գտնուի , որուն 16 միլիոնը մահմետական են , և 7 միլիոնը քրիստոնէայ և հրեայ :

Բ . Գրան գործակալները կը ծանուցանեն թէ օր լստ օրէ շատաւու վրայ է տաճիկ ժողովուրդը

թէ մայրաքաղաքին մէջ և թէ շրջակայ գեղերը : հաճ կի Կիսայի և Կարոպայի մէջ , 10 միլիոն տաճիկ կայ . բայց բ լըր տաճ կը Կիսայի մէջ միայն 2 միլիոն քրիստոնէայ բնակիչ կը գտնուի :

Կնցի օգոստոս ամսու 3 ին , Կարօլէոնի ծննդեան եօթանասունը մէկերորդ տարեկարծի օրը ըլլալով փարէզի անկարող գորբերուն մայր եկեղեցիին մէջ մեծ հանգէս եղեր է :

Եւրոպայի դանազան երկիրներուն մէջը եղած բայայ հաշիւներն կիմացել որ , բոլոր Կարոպայի մէջ 230 միլիոն բնակիչ կայ , որոնցմէ 15 միլիոնը աղքատ են . բայց Կնկիթէոս խիստ շատ աղքատ կայ , գրեթէ 6 բնակիչէն մէկը աղքատ է . Կարդիայի 18 էն 1 . Կերմանիա 20 էն 1 . Կարլիս 22 էն 1 . Կորթուկալ 25 էն 1 :

(Ֆիկարօ :)

Կմեքիզայի օրագրութիւնները մանրամասնաբար կը ծանուցանեն Կրի անուն շոգեւորէն կորստեանը աղետալի պատմութիւնը : Կո շոգեւոր շատ ապրանք բեռնաւորած և երկու հարիւրէն էվիլի ծամբորդով Կոստանուպոլսէն մեկնեցաւ Չիքէյ երթալու , և որովհետեւ հոգը շատ ազիկ էր կերեւոր թէ դուար ծառի Ծանապարհի մը պիտի ըլլար . բայց նոյն

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆԵՐ

Վաւակ կենայ :

Կնգիլայի ապառաժուա ծովափերը ծեծող սաստիկ ծովերը յաճախ և աղետալի նաւարեկութիւններու պատճառ կը ըլլան : 1789 ին Կիսմոս թ ըսված նաւահանգիստին սուղեր նաւ մը սոսկալի պիքներու մէջ ապառաժներուն զարնով լով փառասնցաւ : Վաւին մեջնները պարաններուն փաթթուելով կայմին գրուել կելլային աղատութիւն գտնալու համար , ուսկից իրարու ետեւ ծովը կը թափէին իշխնին կեցող հազարաւոր անձանց առջև , որոնց մէկը էր համարձակէր անոնց օգնութեանը համիլ հասարակ նաւերով թէ և հոն տեղի գտնուող մեկ քանի երեւի անձինքներէն մեծամեծ վարձատրութիւններ ընդունելու խօստուներով քաջալերութիւն կուտէին : Հասարակութիւնը անանկ խորունկ զգացում մը ունեցաւ ապա աղետալի գիպուածով որ խել մը աղետալի անձինք մեկ սեղ եկան ու մէկ մեծ վարձք մը շնորհել առաջարկեցին թէ որ մէկը գաղափար մը հարէ նաւակ մը շինելու , որն որ անանկ կազմուած

իրիկունը երբոր շոգենաւր Վայլըզ-Վրբի կողմերը կը գտնուէր : 8 մղոն ցամաքէն հեռու և 33 ալ քաղաքէն , յանկարծ փոքրիկ թնդիւնի մը ձայն լսուելով կրակի բոցեր տարածեցաւ նաւուն վրայ : Թիւրուս նաւապետը վազեց քամերան խարսխանիչէրը (շամանտուրաները) դուրս հանելու : բայց չի կրցաւ վար իջնուլ որովհետեւ կրակը շուտով պատեց ամեն կողմը . ուստի հրամայեց մեքենադործներուն դադարեցնել մեքենան , վստն զի հովը և նաւին արագ ընթացքը կը սաստկացունէին բոցը , սակայն կրակին բոցէն անհարկն եղաւ մեքենային մօտենալ ան ատենը նաւին զուլար դէպի ցամաքը գարծուցին , և երկու մակրոյկ ծովը իջեցուցին որոնք խակոյն ընկղմեցան ալիքներուն բռնութենէն :

Արդ՝ ո՞վ կրնայ պատմել ճամբորդներուն աս վայրկեանին սարսափելի վիճակը . ոմանք վախերնուն սառած անշարժ կը կենային , ուրիշները ծովը կը նետուէին և ոմանք ալ կը ծրփէին խարսխանիչէրուն փաթորված որ ձեռք ձգած էին փոքրիկ քանոց մը ծովը իջեցուցին բայց մէջը 4 կամ 5 հոգի մտածնուն պէս խակոյն ընկղմեցաւ : Վաւր բոլորովին կրակ կտրած կը վաւեր , որորմել ճամբորդները կը ջանային ազատիլ թէ լողալով թէ ձեռքերին ինկած բաներուն փակելով . սասնկ երկու ժամի չափ քրշէին ետքը՝ Վրբիոն կոչուած շոգենաւր պատահեցաւ և տեսաւ աս սոսկալի տեսարանը . ան ատենը նաւուն մեծ մասը այրած ըլլալով թէ պէտ մեքենան դադրած էր , այլ տակաւին կրակար թէ բոցերու զանգված մըն էր դարձեր նաւը՝ որուն բոլորտիքը կը ծրփային խոջալի ճամբորդները և նաւասանները , ու խորդալով իրենց մահուան տագնապին մէջ օգնութիւն կը կանգնէին : Վրբիոն շոգենաւրին մակրոյկները անմիջապէս համեռով ազատեցին որքան մարդ որ գտան :

Արակը սկսեցին հազել թէ քսան վայրկեան անցաւ մինչև ան ատենը՝ որ ամեն մարդ ստիպվեցաւ նաւէն փախչիլ , և անկէց ետեւ կրակը պատեց ամէն բան . բնաւ թուղթ մը չազատուելուն համար աղէկ չի գիտցրվեցաւ ճամբորդներուն ամբողջ թիւը . նաւապետը կը կարծէ թէ ընդ ամենը երկու հա-

րիւրը կանցնէր . 140 Վերմանացի և Օվիցեր պանդուխտներ կային , որոնք բոլոր իրենց ունեցածովը կերթային Վրբիոյն Վրեմտեան կողմերը բնակելու . շոգենաւրին մէջը բոլոր գտնելովներէն 27 հոգի միայն ողջ ազատեցան , որոնց մէջն էր նաւապետը և կին մը , մնացեալները այրեցան կամ խեղդուվեցան :

Արակին պատճառը այս է . նաւուն մէջ վեց պատկերահան կար , որոնք իրենց հետ վեց անօթ բեռնէնի խէժի (թիրէմէնթի) հեղուկ ունենալով դրած էին կաթսային մօտը առանց նաւապետը դիտնալու , անշուշտ անօթները տաքնալով կրակ առին և մէջի հեղուկը բռնկելով տարածեցաւ նաւուն վրայ որուն ծեփած ձիւթը (զաթրանը) նոր ըլլալուն վառօղի նման բռնկեցաւ :

Արի շոգենաւր հինգ տարի էր որ կը գործածվէր , և 90000 թալէր կարծէր . ասիկա շատ գեղեցիկ նաւերուն մէկն էր . 180 ոտք երկայնութիւն ունէր , 51 1/2 լայնութիւն և 12 խորունկութիւն . մեքենան 250 ձիու ուժ ունէր , և 600 զոնօ բեռ կը կրէր : Վաւր բոլոր շոգենաւր է որ էրեցաւ այն ծովուն վրայ . միւս երկուքին մէկը Արէյր Ռեսթէրն է որ տարիի մը չափ կայ էրեցաւ նեղուցին մէջ , և մէկալը Ղօրծ-Ուաշինկոյն քանի մը տարի առաջ իրեք հարիւր ճամբորդով :

ԱՆԳՂԻՆ

Ետեւ , 31 օգոստոս : Հասարակաց խորհրդը դարանին մէջ մեծ վէճ մը եղաւ , որու մասնակից եղան պարոնները () քօնէլ , Սիր Ռոպէրդ Փիլ , և Ղորտ Ղօն Ռուսէլ : Սիր Ռոպէրդ Փիլ ընտրուած իրբե առաջին պաշտօնատար՝ ստեղծարարութիւն մը ըրաւ , որու խօսքերը՝ քաղաքական կառավարութիւն գիտցող մարդկանց մտադրութեանը արժանի են :

Յիշեալ ստեղծարարութեան գլխաւոր յօդուածներէն մէկ քանին զենք հոս : « Թէ որ այն փոփոխութեանը մէջ որ կը պատաստուրի , կոսէ ատենաբանը , ես ալ պարտաւոր

եմ անձամբ մասնակից ըլլալ հասարակութեան գործքերը կառավարելու համար , կաղաչեմ յարգի () քօնէլը որ հաւատայ թէ բնաւ ետ չեմ քաշել յանձնառու ըլլալէն . ճաննալով վտանգները և դժուարութիւնները , ու աղէկ գիտնալով իմ պարտաւորութիւններու ծանրութիւնը , ձեռք պիտի զարնեմ մեծամեծ վէճերու առանց կողմնասիրութեան . բայց հաստատուն կամօք որ յաղթեմ հասարակութեան օգտին դէմ եղած բոլոր արգելքներուն : Հատ ուրախ ենք տեսնալով որ վերջապէս աւարտեցաւ ժամանակաւոր անմիաբանութիւնը , որն որ 1840 յուլիս 3 ի դաշնադրութեանը պատճառով՝ դաշնակից տէրութեանց և Վաղը իայի մէջ ծագեցաւ : Բնաւ մէկը ինծի պէս հաճութիւն չունեցաւ . տէր նախագահ , աս անմիաբանութիւնը դադարելուն համար . և բնաւ մէկը չըզգար այնքան գովելի բերկրութիւն մը , որ Վաղը իայ խորհրդակից եղաւ Աւրոպայի մեծամեծ ժողովներուն : Այլ յուսամ որ աս միաբանութիւնը չի պիտի ըլլայ մէկ պարզ շինծու միութիւն մը , այլ հաստատ բարեկամութիւն և մտերիմ կապակցութիւն Վրբիոյն և Վաղը իայի մէջ , որ շատ հարկաւոր է Աւրոպայի ապահովութեանը և հանդարտութեանը համար :

« Հաճութեամբ սրտի կարգացի իմաստուն քաղաքագետի մը որոշ կարծիքները . չեմ խօսիր այն կարծիքներուն վրայ որոնք ուղղած են Վաղը իայի տիրութեանը ստեղծարարութիւնը , այլ այն գերամեծար մարդուն համար՝ որ մեծ և ծանր պաշտօնի մէջ է և արժանի է իմաստուն քաղաքագետ կոչուելու , այսինքն՝ Մօսիւ Արիօ Վաղը իայի արտաքին գործոց պաշտօնատարը . ինչ որ կրտէ ասանկ մարդ մը՝ պէտք է որ մտիկ ընենք : Արեւացի կրտեմ , մեծ ուրախութեամբ որ Ս . Արիօ յայտնի կը հրատարակէ իր ուրախութիւնը , տեսնալով թէ վերատին հաստատվեցաւ միաբանութիւնը՝ Վաղը իայի ու Աւրոպայի ուրիշ տէրութեանց մէջ : Յիշեալ պաշտօնատարին ատենախօսութեանը մէջ կը կարգացի նաև հետեւեալ յօդուածը . « Վորին Ս հասարակութիւնը՝ (գաղղ իայուց թագաւորը) կը յուսայ որ մեծամեծ տէրութեանց միութիւնը բոլոր վէճերուն վրայ , որ

ըլլայ որ խիստ սաստիկ ծովերուն ալ հնար չըլլայ ընկղմելու : Արքի գրված պատկերը բարձրաստիկ գողտփորներուն մէջէն հաւնրված ու ընտրված Արեւացի - նաւակին օրինակն է : Վաւր Արեւացի - նաւակին մեծ յատկութիւնը իր թեթևութիւնն է . և աս յատկութիւնը իր կրկու յատակու երկրիկու կողմեր ունենալովը կը պատճառի , որոնք բոլորովին գոցված ըլլալով օդը միշտ մէջը կը պահուի , ու հետեւապէս շատ թեթև կը լայ նաւակը : Վաւր նաւակին նստարանները և ու լաւ շինված մէքենան ջուր չի մանալու սնտուկներ են , որոնք իր թեթևութիւնը կեղեցունեն ու նաև մեծապէս կուժոյցունեն նաւակը ալեկոծութեան մէջ : Արիօ ծայրն ալ միօրինակ շինված է , անանկ որ հարկաւոր եղած ատենը խիստ սաստիկ ալեկոծութեան մէջ ալ դիւրութեամբ ու ապահովութեամբ կրնայ փոխվիլ նաւին ճամբան :

Վաւր օգտակար նաւակին հնարողը իր ճարտարութեանը ու նրբամտութեանը համար 1200 լիբր պարգև բնագունց Վրիտանիայի Վաւրմէնգէն : Վայրի ընկերութիւնը 100 կիլոն ընծայ ըրաւ իրեն , ու 2000 լիբր մէկ զի գրաւ՝ որ տէրութեան զանազան կողմերը Արեւացի - նաւակներ շինելու յորդորեն մարդիկը՝ անոնց օգնութիւն

ընելով : Արիօ տարիէն ետեւ Վրեքսանդր Ռուսիայի ինքնակալը մեծագին սնգամանգ մասնի մը շնորհեց ան նաւակը հնարողին :

Վաւրմէնգէնը երբոր քննութիւն կրէր թէ ինչ արժանաւոր վարձքով վարձատրէ Հնարողը , շատ երեւելի վկայութիւններ կը գտնուէր աս նաւակին օգտակարութեանը վրայ : Վնատենը ստուգվեցաւ թէ Արեւացի - նաւակը խորասկզբած նաւի մը վրայ կը թալանը՝ բնաւ կրէք չէր պակտեր անոր մէքենանը ծովեղբր բերելու . նաև թէ շատ անգամ տեսնված էր ծովեղբրը գալ անանկ ջուրով լեցուն , որ երկու կողմէն դուրս կը վազէր ջուրը : Վնգամ մը երբոր նաւակը ջուրով լեցուն էր՝ մէքենանը բոլորը մեկ կողմը գացին , որպէս զի փորձեն նային թէ արգեօք հնար է տակը վրայ ընել անիկա : Բայց կարող չեղան ուղածնին կատարելու : Վաւր հաստատվեցաւ թէ նաւակին հնարվելէն ետեւ տասներկու խորաման մէքը միայն մէկ տեղ մը պատահած յղանաղան նաւարեկութիւններէն իրեք հարիւր հոգիի չափ ազատեր ծովեղբրը բերեր էր Արեւացի - նաւակը : Վն նոյն նաւակը՝ որուն օրինակը ետքի պատկերին մէջը կը տեսնայ կարգացողը , քսանըթթ հոգիի կենսքը ազատելու գործիք եղաւ մէկ

ատու մը :

Արեւացի - նաւակը միշտ նորոգված պատրաստ կը պահուի , ու իր թիւակարները կը հաստուցվին , իր պահած նաւահանգիստը մտնող նաւերուն ամէն մէկէն փոքրիկ հարկ մը ընդունելով : Արեւոր անգործ մնայ՝ ծովեղբրը հովանաւոր տեղ մը կը պահուի , չորս անիւով սայլի մը վրայ բարձրված : Վեյմալ խակոյն ան սարսափելի աղաղակը լսվածին պէս , թէ՛ Վաւրմէնգէնի կայ , նաւակին գլխաւորը իր մարդիկը կը ժողվէ , և ամէն մէկը նաւին մէքը շուտով իրենց տեղը կը բռնէ : Արեւոր ամէն իրենց կարգադրութիւնը կը կատարի , երկու կամ ալ էվիլի ձիւր կը լծեն սայլին , ու նաւակը ջուրին կողմը կիջեցունեն : Հոն մէկ մեքենայով մը սայլը կը ծռեն՝ ու նաւակը վերայէն սահելով ապառաժներուն մէջ ջուրը կիջնայ իր բարեացապարտ գործին ձեռնամուխ ըլլալու :

Հ . Պ . Վ .

Վաւրմէնգէնի փոխատու մը :

Պարօն Վ . . . տեսնալով որ իր գործքերուն անյաջողութեամբը թշուառութեան մէջ ինկաւ , ու մէկ տըղեկով այրի մնաց , վերջապէս միտքը դրաւ գաղտուկ խոյս տալ իր անհամար պարտատէրներուն ձեռքէն , ու

ը ոնք Աւրուպայի օգտին կը վերաբերին, հաստատ
երաշխատութիւն մըն է խաղաղութիւնը անվտանգ
պահելու համար: Այս կը բաժնեմ ու կը բացատր
րեմ առ յոյսը՝ խորհրդարանին բոլոր անդամներուն
հետ: Այլ յուսամ անկեղծութեամբ որ մտերիմ բա
րեկամութիւն մը պիտի տիրէ աս տերութեանց մէջ՝
Աւրուպայի շահուն վերաբերեալ վեճերուն համար.
կը յուսամ որ ամեն բանէն աւելի Աւրուպայի խիստ
օգտակար եղած բանին, այսինքն խաղաղութեան,
հոգ տարվելու է: (մտիկ ընդունելու սկսան ծափ զար
նել):

«Ատենախօսը փափագ ցըցուց նաև որ Աւրուպա
յի տերութիւնները չափաւորեն իրենց զինուորական
վիճակը. մեծ փոփոխութիւն մը պատահեցաւ կը
սէ: Աւրուպայի կարծեացը. բանաւորութեան տարւածու
թիւնը, նոր դաշնադրութիւնները, նոր օգուտնե
րը, մեծ փոփոխութիւն մը պատճառեցին հասա
րակութեան գործերուն մէջ: Այս բաժնիս Վաշ
ղիս օրինակ ըլլայ. Աւրուպայի մէջ որ երկիրը (ա
նանկ երկիր մը կը ենթադրեմ որ բարեմտութիւն
ունի) որ երկիրը արդեօք կուզէ որ զբերած
տեսնայ զՎաշղիս իր օրինակը իշխանութեանը
կողմանէ: Աւրուպայի ընդհանուր խորհուրդներուն
մէջ: Ամենք կը կարծեն թէ Վեգիայի մէջ տա
կուին կայ այն հին կարծիքը ազգային թշնամու
թեան Վաշղիսի դէմ. բոլորովին սխալ է աս
կարծիքը: Թէ որ հարցնելու ըլլաք Վեգիայի
հասարակութեան կարծիքը՝ մէկին դէմ իննսունը
ինը կը գտնաք, որոնց ամենն ալ Վաշղիսի հի
մակվան ազատ օրինադրութիւններուն հաստատ մը
նայր կուզեն, ու ընտել մէկը չի նախանձիր անոր
ունեցած յաջողակութեանը վրայ արհեստներու,
գիտութիւններու, գրականութեան, վաճառակա
նութեան և ճարտարամտութեան մէջ: Վաշղի
սեմ որ թէ Վաշղիս վախճալու ըլլար անիրաւ
հարստահարութեան մը, ազգին ապահովութիւնը
չէր մտոր իր զօրաց գունդերուն մէջ, ինչպէս և

առանձնացաւ փարիզին մէկ ծարր. ուր տեղ ամեն բա
նէն զուրկ խղճութեամբ կապրէր:

Մէկ օր մը իրիկան դէմ պատահեցաւ իր մէկ փոխա
տուին, որ մեկայնքէն աւելի խստութեամբ կը վաշկէր
հետը: Վսիկա բարկանալով աչէկ մը չեխեց զանի իր
պարտքերուն ու մէկ գի քաշվելուն համար. ու մինչև
սպառնացաւ բանտը դնել, միանգամայն իմացընելով որ
հետեւեալ օրը պահապան մը բռնելու տանելու է զինքը:

— Թէ որ բանդը դնանէ զիս, ո՞վ պիտի հոգ տանի իմ
որդոյս, պօռաց պարօն փ. . . ցուցընելով տղան ու
բու ձեռքէն բռնեք էր: — Աստուած երեսէ չի ձգեր որք
տղաքը, պատասխանեց փոխատուն: — Արեւմտ ա՞ն
քու վրաք սնոր հոգը, կրկնեց պարօն փ. . . ու իր փո
խատուին ձեռքը տալով տղան, նետեց զինքը գետին
մէջ: Այս աղետալի սեսարանէն փոխատուին սիրար
կըլլալով Վաշղիսի որ օգնութիւն համին. ու բազմ բա
նեցաւ որ ձկնորսին մէկը հոնտեղանքը գտնելու
բռնեց զուրին մէջէն պարօն փ. . . ու բերաւ իր տղին ու
փոխատու մարդուն քօլը. որ արձանք թափելով պար
գեց սնոր իր առնելիքը, խօսք տալով որ քիչ ասանի
մէջ մեկանքէն ալ այս շնորհքը կընդունի, նաև պար
տաւորեց զինքը որ ջանք ընէ որչափ որ կրնայ սնոր թըշ
տուութիւնները վերջ ընելու:

(Վիկարո):

հասարակութեան կարծեացը ու անոնց բարոյական
օգնութեանը վրայ. այլ ժողովուրդը ոտք կեղծեր
ու մէկ մարդու մը զօրութիւնովը կը հեռացնէր ան
կէջ այն հարստահարութիւնը:

«Շատերը ուզեցին գուշակել թէ ի՞նչ ընթացք
կունենայի արդեօք թէ որ հիմակվան պաշտօնա
տարներուն տեղը ըլլայի: Հանդարտութեամբ և
առանց վշտանալու աւիթներուն կը սպասեմ.
Թէ որ իշխանութիւնը ինծի չի յանձնարվի՝ չեմ գան
գատիր. բայց ասոր հակառակ՝ եթէ արժանի ըլ
լամ իշխանութեան աւանդը ընդունելու, ամեն
զօրութիւնովս կը ջանամ հաւատարմութեամբ
արդարութեամբ և ըստ օրինաց վարելու դայն: (ամ
մեն մէկէն ծափ զարկին): Հարցուցին ինծի թէ արդ
եօք ձեռք կը զարնեմ հաւատքի վրայ վիճարանու
թիւն ընելու. պատասխան կուտամ թէ ո՞չ աս
խորհրդարանիս մէջ, և ո՞չ բոլոր երկրիս մէջ
հռովմէադաւան մը կը գտնուի որ ինծմէ աւելի յո
ժարութիւն ունենայ կարեկից ըլլալ և ատել զըր
կանքներնաև որ և իցէ նախատինքները որ կըլլայ
թէ անոնց հաւատքին կամ թէ ուրիշ հաւատք ու
նեցողներուն դէմ: (Թէ որ ընդունիմ պաշտօնատա
րութիւնը բնաւ խոտորելու չեմ օրինադրութեանը
ուրիշ ձանապարհէն: Անշուշտ քանի մը սխալներ
պիտի ունենամ աս բարձր պաշտօնին մէջ. բայց
ես պաշտպանելով զանոնք՝ իմ անձնական կարծիք
ներուս միայն հաւատարիմ կը մնամ, ու ինչ ատեն
իմանամ խորհրդարանին ու ժողովուրդները հաւա
տարմութիւնը չունենալ, իսկոյն ետ կը քաշիմ:
(սաստիկ ծափահարութիւն):

ԳՆՆՂՂԻՆ

Փարէզ. 1 սեպտեմբեր: Մեծամեծ աղմուկներ
ծաղեցան Վաշղիսի քաղաքին մէջ բնակիչները
գրելուն սրտաճառովը, որն որ օրէ օր ձգելով
երկնցաւ մինչև օգնութիւն հասան Վիճակն, Մու
լինէն, Վիլիէն: Երկուրդին վրա հրայան պար
պելով վաթսուն հոգի սպաննեցին, ու հարիւր հո
գի ալ վիրաւորեցին. ու կերևար թէ հանգարտու
թիւնը շուտով հաստատվելու չէր աս քաղաքին
մէջ:

Ասօր հեռագրութեան (թէլեկրաֆի) միջոցով
խնայվեցաւ փարիզի մէջ որ դադարէ է Վաշղիսի
բոլոր ընդդիմութիւնները:

Երեկ կէս օրէն ետքը 500 հոգի, որոնց մեծ մասը
16 էն մինչև 20 տարու կտրիճ տղաքներ էին, ժող
վրեցան Շաթլիի հրապարակը փարիզու, և կը
կանչվուտէին թէ. վա՛ր առնուի Վուի-Վիլիփը.
վա՛ր առնուի Ալիզօն: Ահցցէ հասարակապետութիւնը:

Աս ապստամբները տուաջ զայն դէպի Սուրբ
Գիորգիսի փողոցը երգելով Մարտիկէր ըսված
ազատութեան երգը, ու կրկնելով իրենց կանչվու
տուքը. ու հոն չուխայ ծախողներուն խանութները
մտան, կարմիր չուխաներու կտորներ աւանդով
զբօշակներ շինեցին: Վաղաքին պահապաններէն
մէկ գունդ մը շուտով սրտեց աս խառնիճաղանձ
բազմութիւնը, բայց այս գունդին հրամայող խաղա
ղութեան պաշտօնատարին զլուխը ու ծունկը չարա
չար վիրաւորեցաւ, ու պահապաններէն ալ շատ
մարդ զարնվեցաւ:

Ուշ ատեն նոյն խուլարարները վերստին դար
ձան Շաթլիի հրապարակը և միտքերնին պահա
պան զինուորներուն հետ պատերազմիլ էր, բայց
պահապանները տեսածնուն պէս՝ ձգեցին իրենց
զբօշակները ու փախան:

Շատ մարդիկ բանտը դրեցան. ու կէս գիշեր
ւան ատենը ամեն բան հանդարտեցաւ: Արափ թէ
խուլութիւն հանողները ձանջըւած մարդիկներ
են, որոնք ծածուկ միաբանութիւն ըրած՝ կուզէին
բանտներուն միտքը դարձնել:

Վաղը իրացուց թագաւորին փոքր տղան Օմալի
գուքը երբոր փարէզ կը մտնար 17 երրորդ հետեակ
զօրքերու գունդովը, վրան հրայան մը պարպե
ցին. բարեբաղդութեամբ գնտակը ոչ իրեն դպաւ
և ոչ ուրիշին. իսկ չարագործը անմիջապէս բռնը
վեցաւ հրապարակին մէջ ու բանտը դրուեցաւ:

ՉԻՆՄԻՉԻՆ

Պոմպայի նամակները և օրագրութիւնները. Ե
պոստոս 21 թուականով, Սուէզ հասեր են Սեպ
տեմբերի 11 ին, ու 14 ին Վեգիսանդիս, որոնք
հետեւեալ լուրերը կուտան:

«Վեգիայի զինուորական ուժը Չինացուց դէմ
կատարեալ յաջողութիւն մը ունեցաւ: Մայիսի
սկիզբները՝ Չինացիք մեծ փութով պատրաստու
թիւն կը տեսնային անգղիացուց վրայ յարձակվե
լու. շատ հրձիգ նաւեր (պուլլօր) պատրաստե
ր էին որ գետը մտնող անգղիական նաւերը այրեն:
Մայիսի 21 ին՝ Վանթոնի գործքերը անանկ եր
կիւղալի երևումը մը ունէին, որ Վիլիզ հրամա
նատարը խոհեմութիւն սեպեց որ իմացունէ անգղի
ացուց, նաև գրատուները գտնուող օտարական
ներուն, որպէս զի արևը մարը չի մտած հեռանան
Վանթոնէն:

Նոյն օրը՝ սըր Ֆ. Վինհաւզ զօրապետը որ
Պլինհէյմ նաւուն կը հրամայէր, Մեծ Բրիտա
նիայի նաւերուն բարձրագոյն կառավարութիւնը ա
ռաւ, սըր Շէյմս Պրիմըրը հեռացած ըլլալով, ու
հասաւ Վանթոնէն վեց մղոն՝ հեռու տեղ մը Վա
ւանգա շրջանաւին օգնութեամբը: Չինացիք շատ
ջանք ըրին որ նոյն գիշերը՝ աւելի առաջ գացող
փոքրիկ նաւատորմիդը էրեն, բայց դուր տեղը աչ
խատեցան: 25 ին՝ բոլոր պատերազմական և բեռ
կրող նաւերը Պլինհէյմ նաւուն մօտը հասան: Սըր
Նիւ Կոու զօրապետը և սըր Ֆ. Վինհաւզ, առաջ
գացին դէպի Վանթոն որ թշնամիին զիրքը հաս
կընան: Կէս գիշերուն մօտ Պլէքըը հրամանատա
րը ետ դարձաւ, որ խրկըւած էր գետը լրտեսելու,
և իմացուց որ ցամաքը զօրք հանելու համար շատ
յարմար տեղ մը գտած էր. ուստի անմիջապէս
սկսան սրտապետութիւն տեսնալ, ու քիչ մը ա
տեն անցնէլէն ետքը՝ 2,233 հոգի ցամաքային զօրք,
և 1,000 հոգի ծովային՝ ցամաքը ելան: Այս զօրքե
րուն սըր Նիւ Կոուն զօրապետը կը հրամայէր. նա
ւերը երկու կարգ բաժնուրեցան, որոնց կը հըրա
մայէր Պուրչայը զօրապետը Պլոնտ կոչուած Փրէկա
թէն, որուն օգնութիւն կրնէին զօրավայրները
Վեյրէյն՝ Ուէլզէյ նաւէն, և Վաւթը՝ Վայմթոտ
նաւէն. քիչ մը դժուարութիւն սրտահեցաւ թըն
դանթները ցամաքը հանելու, բայց շուտով յաղ

Թեցին այն գծուարութեանը : Հետեւեալ օրը շատ անգամ ծեծկրէցան Չինացոց հետ , ու երկու կողմէն ալ սաստիկ կրակ բրին . յետոյ իրիկան դէմ տիրեցին անգղիացիք Չինացոց բանակին ու ինչ որ կար նէ հոն ջարդ ու բուրդ բրին : Ընդհակառակը զբողակը կը տեսնուէր Չինացոց յառաջապահ զունքերուն մէջ . բարձր տեղանքը . ու անատենը ըսկաւ Թշնամին փախչել , ու Թաթարներուն զունքերը՝ բոլորն ալ Վանթոն քաղաքն :

« Մայիսի 27 ին՝ երբոր արշալոյսը ծագեցաւ , ամեն բան պատրաստ էր յիշեալ քաղաքին վրայ յարձըրկելու , ու գրեթէ մէկ ժամ մնացած էր որ աս գործողութիւնը պիտի սկսէր . նոյն ատենը Լչիօզ հրամանատարին կողմանէ մէկը հասնելով հրաման բերաւ որ Թշնամութիւնը դադրի . վասն զի Չինացի կառավարիչները հաշտութիւն ընելու համար առաջարկած էին Կեծ Բրիտանիայի լիակատար իշխանութիւն ունեցող պաշտօնատէրին , հետագայ դաշնագրութիւնը ընելով :

1. Կայսերական իրէք գործակալները և բոլոր զօրաց գունդերը , բայց ՚ի գաւառական զօրքերէն , վեց օրվան մէջ Վանթոնէն հեռանան ու վեց միոն հեռու տեղ մը քաղաքին ներսի կողմը :

2. Չինացիք վեց միլիոն թախէն վճարին Լչիօզի տէրութեանը մէկ շարժումն մէջ , մայիսի 15 էն սկսեալ . մէկ միլիոնը նոյն օրը մայիսի 15 ին արեւը մարը չի մտած հատուցանին :

3. Հիմա կու հիմայ Կեծ Բրիտանիայի զօրքերը կենան իրենց առած տեղանքը , առանց պատերազմի պատրաստութիւն տեսնալու թէ մէկ կողմէն և թէ մէկալէն : Թէ որ ամբողջ դաշնագրեալ գումարը չի վճարվի մինչև եօթներորդ օրը՝ այն գումարին վրայ միլիոն մը թախէն աւելի տան , թէ որ մինչև տասներ հինգ օր չի հատուցանեն , ինը միլիոն թախէն պարտական ըլլան վճարելու . թէ որ մինչև 21 օր չի հատուցանեն , անատենը վճարելի գումարը տասներմէկ միլիոն թախէն պիտի ըլլայ : Երբոր ամբողջ գումարը հատուցանելու ըլլան , անգղիական զօրքերը իսկոյն Պօքս Թիլիքիսէն դուրս ելլան , առնուած բերդերը վերստին Չինացոց տան , բայց աս պայմանաւ որ մինչև բոլոր գործքերը կարգի չի գրին աս երկու ազգին մէջ , կարող չըլլան Չինացիք յիշեալ բերդերը չինելու :

4. Ինչ որ կորսնցուցած են գրաստները աւարտութեան (Եղիմայի) պատճառով , նմանապէս 1839 ին՝ Պիլլիպինո անունով Ապանիայի նաւուն կորսուելուն համար , վճարվի մէկ շարժումն մէջ :

« Ընդհակառակը կողմանէ 15 հոգի մեռաւ ու 112 հոգի վիրաւորուեցաւ : Ըտտոյցանց Պիլլիքըրը ըրապետին մահուանը վրայ , նաև Պօքս անունով տեղակալին : Օֆիցիալներէն 15 հոգի վիրաւորուած էին :

« Մայիսի 24 ին՝ լիակատար իշխանութիւն ունեցողը յայտարարութիւն մը հրատարակեց , որով կը ծանուցանէ թէ Թաթարի զօրքերը հեռացեր են Վանթոնէն , ու հինգ միլիոն թախէն արդէն վճարած են Չինացիք , ու երաշխաւորութիւն տրուած են վեցերորդ միլիոնը հատուցանելու համար . ուստի անգղիական զօրքերն ալ ետ քաշուելու պատրաստութիւն կը տեսնան ելեր :

« Թիպէտ Չինացիք մեծ վնասներ կրեցին , ու շատ բան զոհելու պատրաստ եղան , այսու ամենայնիւ անտեղ կերեալ որ այս երկու երկրին մէջ (Չինացիներ և Ընդհակառակը) զիւր խաղաղութիւնը հաստատ չէ , որովհետեւ մայիսի 29 ին՝ Լչիօզ

հրամանատարը թուղթ մը հրատարակեց , ծանուցանելով որ վաճառականի նաւերուն Վանթոնի գետը մտնալը շատ վտանգաւոր կը թուի իրեն : Ընտանի կերեալ որ՝ զեռ հրձիգ նաւեր կը պատրաստեն Չինացիք , ու մէկ բերդէ մը վար առած թիւն դանթները վերստին տեղը դրած են : Ըստ բանը մայիս 15 ի դաշնագրութեանը դէմ ըլլալով՝ կը պարտաւորին Ընդհակառակը վերստին պատերազմելու : Վոմմոտոր սըր Նէյմի Պրիմըրը կալիաթայէն Մարթո հասած էր յունիս 6 ին , Վոնի շոգենաւով . նոյն օրերը անգղիական նաւահանգէսը կը պատրաստուէր դէպի հիւսիսային կողմը երթալու : Հասարակաց կարծիքը այն էր թէ Լմոյ քաղաքին վրայ պատերազմելու կերթային :

« Ահագործի շոգենաւը՝ որ Ֆրէկադ մըն է , սըր Ուլիէմ Գարբըր ծովագետը , և Սըր Ֆօրդինձըրը փինանկ բերաւ յունիս 15 ին :

« Հնդկաստանու ընկերութեան շոգենաւը Ըստլանդա կոչուած , ժայռի մը զարնելով կորսուեցաւ , բայց նաւատիրները աղատեցան :

« Հինգ միլիոն թախէն արդէն կալիաթա հասած է :

ԱՌՆԻՏՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐՆԵՐ
ՉՄԻՌՆԻԱ

26 Ապրիլմիսեր :

Ըստ անգամ Լչիօզի աւերակները լուրեր չունինք տալու . որովհետեւ Մարտիկայի շոգենաւը սլոշած օրէն իրէք օր ետքն ալ չի հասնելով Մալթա Լէօնիտոս ըսված շոգենաւը պարտաւորեցաւ անկէ դալու հոս , առանց բերելու Լչիօզի զիւրերը . ու աս պատճառով տեղեւոյս ապրանք գիններուն ալ գրեթէ փոփոխութիւն մը չեղաւ :

Տորոն : Միշտ կուղվի . Պախըրու տպրանքը 250 զուռուշ խանթարը զնոյ առնող կայ . Վարա մանիւնը՝ 240 զուռուշ :

Նէհրի : Երբ հունձին տպրանքէն եկու աս օրերըս . որոնց տէրերը 40 զուռուշ կուգին օխան . բայց զնոյ առնողները 34-35 զուռուշ տրվեր են . կը հաստատուն թէ մէկ մտա լաւ ճէհրի 38 զուռուշ ծախվեր է :

Գլետոր : Չի բանված սեւը՝ 300-310 զուռուշ խանթարը գիւրաւաճառ է . Ճիւրակը՝ 180 զուռուշ :

Եզան մորթ (սըրի տերի) : Եպրանք չի կայ . լաւը միշտ գիւրաւաճառ է 5 1/4-5 1/2 զուռուշ օխան :

Ըստ մորթ (քէշի տերի) : Կուղվի . 7-7 1/2 զուռուշ հատը գնոյ առնող կայ . բայց հիմիկու հիմայ տպրանք ունեցողները 8 զուռուշէն պակաս չեն ուզեր տալու :

Թուղ : Գրեթէ մի և նոյն վաճառի մէջ է . 50-90 զուռուշ խանթարը կը ծախվի ըստ տեսակին . էլէմէն 150 զուռուշ :

Սուսամ : Թիպէտ և նոր հունձը խիստ շատ է կրսն , բայց և այնպէս 50-52 զուռուշ քիլէն աւնող կայ Ֆոստրապորտո այսինքն տպրանքը նաւուն մէջը աւանդելու պայմանով :

Խաչվէ : Վիչ տպրանք կայ 600-640 զուռուշ

ըստ տեսակին գիւրաւաճառ է . վարնոյ խաչվէն 570 զուռուշ է :

Շարար : Բաւական տպրանք կայ . լաւ ճիւրակը՝ 225-230 զուռուշ է խանթարը . երկրորդ տեսակը՝ 200-210 . Թխապաղոյնը՝ 180-190 :

Որդան կարմիր (երմըղ) : Թուղ է . 90-100 զուռուշ օխան ըստ տեսակին կը վաճառվի :

Պղպէղ : Բաւական տպրանք կայ . 4 1/2-5 զուռուշ օխան գիւրաւաճառ է :

ՃԱՆՈՒՑՈՒՄ

Հանգուցեալ Տէր Յովհան Արթուրեան Ոսկի Վար անուն նորասիւս գիրքին որոշեալ գինը՝ 20 զուռուշ է , ու կը գանձի Լոյմի՝ Սուրբ Մարտիկան զրգրատունը ու կոստանդնուպոլիս Բէշամալճեան յարգի Վեորդ աղային գրատունը , որ է Լմաւ ալթըն Նէպէլ արտար խանը : Յիշեալ չափաբերական աշխատասիրութիւնը , որ Հայաստանին Ոսկի Վարուն պսիքն՝ անմեղութեան ժամանակին վրայօք գեղեցիկ ու բանաստեղծական ոճով կը խօսի , 470 Երես է ու թըծալ մեծ թերթ աղտը թղթի վրայ . սակէ ՚ի զատ հեղինակին համատու վարքն ալ աս գործին սուղըրը կը յուսնէ : Կը յուսնէ որ բոլոր հայազգի ուսումնասերները , մանաւանդ գիւրաւաճառները՝ փափագանք գնու առնին պիտի իրենց հանգուցեալ վարձապետին շնորհ գիրքէն , որուն ուսումնական երախտքը յիշուի իրաւ շատ եղաւ . քաղաքիս հայազգի բնակիչներուն վրայ :

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ . Ը (Օրագիրը շարաթը անգամ մը կը սըպվի :

Տարեկան ստորագրութեան գինը՝ 120 զուռուշ է , կանխիկ . ով որ ուզէ կրնայ ստորագրվել :

Իզմիր՝ օրագրութեան տպրանքը :

Պոլիս՝ Վեղի խանը Իզմիրի Մաւալանեան Վաւիթ աղային գրատունը :

Պուրսա՝ Վապարճեան Մատթէոս ու Վրիգոր աղայից մտաղան :

Եզքանդերիս՝ Եղազանեան կարապետ աղային մտաղան :

Տոպպէ (Լաֆա) մեծապատիւ Մուրատ Եղային գրատունը :

Թրեսա՝ Երեւանի Վրիգոր աղային գրատունը :

Լոյզոմ՝ Յակոբճեանեան աղայ Մարքսին մտաղան :

Եհն՝ Վարիկեանց Յարութիւն աղային մտաղան :

Տարապէքեր՝ Պարոն Վամիանոսին մտաղան :

Լաշ՝ Պըլքըլեան աղայ եղբարց մտաղան :

Պաղտատ՝ Ընդհակառակը տալին թարգման աղայ Խաչիկին տունը :

Գարեթ՝ Եզանեան կապարեանց Յակոբ աղային վաճառատունը :

Պոմպա՝ յարգի պարոնաց Եզանուր որդւոց և բնկերաց վաճառատունը :

Ի ՏՊՐԵՆԻ ՍՏԵՓԵՆՆՈՒԹ՝ ՊԵՊՕՆԵՆ